

Isusovci u Beogradu: 1580–1632. godine: U MISIJI VERSKOG OBRAZOVANJA *

Originalni naučni rad

Jelena TODOROVIĆ
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beogradu
jelena.todorovic@f.bg.ac.rs

Prvi od pripadnika Braće Isusove Družbe koji je boravio na tlu današnje Srbije bio je obrazovni Dubrovčanin, patre Bartol Sfondrati. Prva etapa misionarskog delovanja Isusovaca u Srbiji može se neprekidno pratiti od misije pomenutog Dubrovčanina Sfondratija koji je osamedesetih godina XVI veka po papinoj instrukciji ovamo upućen kao ”bogougodan i radan... obrazovan i vešt u moralnoj teologiji”, pa sve do prve polovine 1632. kada, prokazani od strane bosanskih franjevac, poslednja braća bivaju prognana iz Beograda a njihova imovina zaplenjena. Okosnica misionarskog rada pripadnika ovog reda je osnivanje najpre beogradske rezidencije, a zatim i gimnazije za katoličku mladež 1613. godine, te internata dve godine kasnije. Najveći doprinos razvoju katoličkog prosvetiteljstva u Srbiji imaju čuveni jezikoslovac i naučnik, prevodilac Svetog pisma na narodni slovenski jezik štokavskog narečja, patre Bartol Kašić i patre Ištvan Sini. Godine 1619. zatvara se internat a naredne i gimnazija. Obrazovna delatnost isusovaca prekida se, konačno, 1632. godine da bi se obnovila tek u narednom veku.

Ključne reči: Isusovci, franjevci Beograd, Bartol Sfondrati, Bartol Kašić, Ištvan Sini, Petar Mazareki

ISTOVREMENO KAD SE HRIŠĆANSKI ISTOK našao zarobljen u okvirima moćnog carstva druge vere, zapadno hrišćanstvo pretrpelo je velike potreze čiji je epicentar bio unutar same rimokatoličke crkve. Naj snažniji udar tokom višedecenijskog previranja zadao je katoličanstvu Martin Luter kada je na vratima crkve u Vitenbergu 1517. godine istakao čuvenih 95 teza o

* Ovaj rad nastao u okviru naučnog projekta *Modernizacija Zapadnog Balkana* Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (ev. br. 177009).

crkvenom ustrojstvu, dogmama i indulgencijama, usmerenih protiv zloupotreba visokog sveštenstva na čelu sa papom. Ovim činom zvanično je otpočela reformacija usled koje je crkva neprovatno izgubila veliki broj vernika i teritorija. Kao neposredni odgovor na urušavanje autoriteta Vatikana i njegove hijerarhije javio se novi monaški red kog je 1534. godine u Parizu osnovao posvećeni baskijski sveštenik Ignacio Lojola¹. "Isusova Družba" (*Societas Iesu*) ustrojena je načelima koja je njen osnivač propisao u *Formula istituti*, čije su osnovne crte potvrđene 1540. godine papskom bulom *Regimini militantis Ecclesiae* (*Vlasti vojničke crkve*), kojom je zvanično i ustanovljen isusovski monaški red. U prilog tome koliko je osnivanje ovog lojalnog reda bilo spasonosno za katoličku crkvu govori i jedna anegdota koja kaže da je papa Pavle III pročitavši načela Reda, uzviknuo: "Digitus Dei est hic!" (*Ovde se umešao prst Božiji*). Najvažnija novina u odnosu na dotadašnje redove ogledala se u četvrtom zavetu čijim se izricanjem tek postajalo punopravnim članom Družbe Isusove. *Professi* (*potvrđeni*) su, pored tri osnovna monaška hrišćanska zaveta – čistota, poslušnost i siromaštvo, polagali i četvrti zavet – *votum solemne obedientiae Summo Pontifici circa missiones* (*svečani zavet na poslušnost vrhovnom poglavaru crkve po pitanju misija*). "Verovaću da je belo koje vidim ustvari crno samo ako mi pretpostvaljeni tako kaže", rekao je jednom Lojola, na čijoj je posvećenosti održavanju postojećeg crkvenog poretka utemeljeno celokupno delovanje Reda. Očuvanju stroge crkvene hijerarhije odgovaralao je i strogo hijerarhijsko uređenje unutar iste Družbe Isusove prema kome je autoritet pretpostavljenog neprikosnoven i zahteva bezrezervno pokoravanje. Ovakav vojnički pristup ne treba da čudi ako se uzme u obzir sva silina kojim su reformatorski pokreti udarili na ustrojstvo rimokatoličke crkve. Međutim, nije samo reformatorske otpadnike trebalo privoleti natrag pod skute Vatikana. *Ecclesia militans* i njeni novi vojnici, jezuiti, imali su da se bore i sa drugim jereticima, raskolnicima i nevernicima.

U trenutaku u kom je, s jedne strane, velikom broju vernika Sveto pismo ponovo postalo osnov vere na užtrb papskog autoriteta a, sa druge, istočna crkva značajno uzdrmana potpadanjem njenih teritorija pod tursku vlast, prirodno je bilo što je papa Pije V (1566–1572) odlučio da se okrene hrišćanima na Istoku u nadi da će tako nadomestiti gubitke uzrokovne reformatorskim delovanjem. Njegov plan ticao se, pre svega, Balkanskog poluostrva i to ne samo rimokatolika već i pravoslavnog stanovništva koje je trebalo prevesti natrag u svehrišćansku zajed-

1 Ingansio Lopez de Lojola (1491–1556) rodio se nadomak San Sebastijana u Baskiji kao trinaesto dete lokalne plemićke porodice. Boreći se u odbrani Pamplone (1521) protiv Anrija II Navarskog teško je ranjen i za dugo je ostao nepokretan. Tokom višemesečnog oporavka Ignacio je čitao svetačka žitija i odlučio da i sam posveti svoj život veri. Po Lojolinom dolasku u Rim 1540. godine papa Pavle III (1534–1549) ga je proizveo u sveštenka zajedno sa šestoricom njegovih kolega sa studija sa kojima je i osnovao Isusovski red. Ignacio Lojola je kanonizovan 1622. godine za pontifikata pape Grgura XV, iste godine kada je osnovana i Kongregacija za propagandu vere.

nicu pod papskim žezlom (Radonić 1950, 3–4). U prilog ovakvom planu išlo je najpre to što je Balkan najvećim delom uveliko već bio umiren unutar Osmanlijskog carstva, kao i to što je tursku vlast slabo zanimala podela među hrišćanskim podanicima.

Kao apostolski vizitator balkanskih oblasti izabran je 1571. godine stonski biskup, fra Bonifacije Stefanović Drakolica², i upućen najpre u Bosnu i Bugarsku. Nakon nepovoljnih izveštaja dobijenih iz ovih krajeva o položaju i broju vernika, papa Grgur XIII (1572–1588) odlučuje da vizitaciju treba nastaviti i u istočnim delovima Hrvatske, te Srbiji i južnoj Ugarskoj. Kako čitamo u tački pet papske instrukcije od februara 1580. godine³, papa smatra da je neophodno da Stefanović uzme za pomoćnika i pratioca još nekog sveštika kako bi se ova teška misija što bolje obavila. U tu svrhu mu dodeljuje dubrovačkog isusovca Bartola Sfondratija⁴ koji se za ovo poslušanje preporučio svojom pobožnošću i dobrotom, obrazovanjem i teološkom praksom te, konačno, time što je biskupov sunarodnik pa govori i jezik tamošnjeg stanovništva (Fermendžin 1892, 322–323). Kako saznajemo iz ove opsežne instrukcije sačinjene od pedeset i devet tačaka, cilj Stefanovićeve vizitacije bio je pre svega da se zabeleži broj i stanje katoličkih sveštenika, dobara i vernika u ovim za dugo vremena napuštenim i prepuštenim oblastima, te da se utvrdi i zabeleži tačan broj otpadnika, jeretika i raskolnika i da se njihovo dotadašnje delovanje neutrališe a buduće osujeti, kao i da se tamošnje sveštenstvo upozna sa odlukama Tridentskog koncila. Konačno, ništa manje važan zadatak stavljen pred Stefanovića bio je da ispita mogućnost otvaranja škola za katoličku mladež i buduće sveštenstvo u tim krajevima, odnosno da se valjani mladići upute na školovanje u kolegijume u kojima se nastava vrši na njihovom maternjem jeziku⁵. Obilazak ovih

2 Bonifacije Stefanović Drakolica (Bonifacio de Stephanis), rođen je krajem XV veka na ostrvu Lopud, u Dalmaciji. Stupio je u franjevački monaški red i školovao se u njihovom učilištu u Dubrovniku, u kom je kasnije predavao. Učestvovao je na Tridentskom koncilu čije je odredbe zastupao i širio tokom dve apostolske vizitacije na koje je bio poslat. Najpre je obišao Rusiju 1565. Godine, kad je boravio i na dvoru Ivana Groznog, dok je godine 1580. krenuo na Balkan. Umro je u Temišvaru 1582. godine.

3 Fermendžin pogrešno datuje instrukciju u godinu 1582. (Vanino, 1934, 2). Kako vidimo iz jednog krakog izveštaja kog je iz Sutjeske poslao u Vatikan, Bonifacije je 15. decembra 1580. godine već završio vizitaciju Bosne i Hercegovine. Pride, već u rano leto 1580. godine, Bonifacije umire u Temišvaru te nije moguće da je samo u par meseci obišao sve krajeve o kojima izveštava (Fermendžin 1892, 313).

4 Bartol Sfondrati (Bartolomeo Sfondrati) rođen je u Dubrovniku 1534. godine. Kao izuzetno obrazovan sveštenik dobio je zadatak da za potrebe svog reda prevede katehizis Španca Dijega Ladezma na dubrovački dijelekat. Njegovo poreklo i obrazovanje preporučili su ga kao pratioca apostolskom vizitatoru Bonifaciju Stefanoviću u vizitaciji Balkana. Na ovom putu Sfondrati je 1583. godine umro u Temišvaru.

5 Ugarsko-ilirski kolegijum u Bolonji osnovan 1554. godine, odnosno Ilirski kolegijum koga je osnovao papa Grgur u Loretu iste godine kad je poslao i Stefanovića u vizitaciju.

teritorija trajao je do 1582. kada je s početka leta u Temišvaru umro biskup Bonifacije Stefanović. Godinu dana kasnije u istom gradu umro je i Bartol Sfondrati. Iako se u izvorima doslovce to ne spominje, nema sumnje da su papski vizitatori ovom prilikom obišli i Beograd (Vanino 1934, 3).

Sledeća poseta Beogradu predstavnika jezuitskog reda potvrđena u izvorima, vezana je za 1612. godinu kada su ovamo stigli oci Bartol Kašić⁶ i Ištvan Sini⁷. Iako je već 1584. godine usledila nova apostolska vizitaciju Albanije, Srbije i "susednih zemalja" na koju su bili upućeni Isusovac Toma Rađo i Aleksandar Komulović⁸, ne zna se pouzdano da li su Isusovci delovali u Beogradu u trideset godina između Stefanovićeve i Kašićeve i Sinijeve misije (Vanino 1934, 4).

S početka XVII veka Beograd je već uveliko prerastao okvire pograničnog utvrđenja i, našavši se sad već duboko u unutrašnjosti carstva, razvio u važan trgovački i zanatski centar evropskog dela turske carevine. Premda u upravnom sistemu Turske Beogradu nije data neka značajnija uloga, on se izdvojio kao trgovačko i zanatsko središte kome je bila potčinjena najpre severna Srbija a zatim, kako se granica dalje pomerala, u neposrednu zavisnost od Beograda dospeli su i obližnji delovi Bosne, Srema, Banata, Vlačke i Bugarske (Samardžić 1974, 366). Osim što je ratna klima koja vlada gradovima pograničnih obasti ustupila mesto mirnodopskom životu, presudni uticaj za takav razvoj Beograda imao je svakako njegov izvanredan geografski položaj čvorišta kopnenih i vodenih puteva. Tokovi reka Save i Dunava, ali i Drave, Tise, Tamiša i tada još plovne Morave, upravo su u Beogradu vezivali carski drum. Rečene povoljnosti privukle su u grad različite trgovačke skupine koje su najpre sezonski delovale, a zatim se u gradu i stalno nastanile. Tako pored muslimana i lokalnog srpskog stanovništva, s početka XVII veka među stalno naseljenim stanovnicima Beograda srećemo jevrejske, grčke, bosanske i dubrovačke trgovce. Prema izveštavanju papskog vizitatora Petra Mazerekija Beograd je 1633. godine imao čak 60.000 stanovnika od čega 1.700 katolika (1.500 Bosanaca i 200 Dubrovčana). Dakle, u vreme Kašićevog i Sinijevog boravka broj katoličkih hrišćana nije mogao biti značajno manji. Za svoje duhovne potrebe kao i potrebe svoje katoličke sabraće, Dubrovčani su još u XIV veku podigli malu kapelu posvećenu Bogorodici u kojoj su do dolaska Isusovaca posluživali bosanski franjevci.

6 Bartol Kašić (Bartolomeo Cassio) rođen je u gradu Pagu na istoimenom ostrvu 1575. Godine. Pristupio je Družbi Isusovoj u čijim se kolegijumima i učilištima školovao širom Italije. Kao izuzetno nadareni jezikoslovac, napisao je Gramatiku ilirskog jezika i Ilirsko-italijanski rečnik. Na zahtev Kongregacije za propagandu vere, priredio je i prevod Biblije na narodni slovenski jezik štokavskog narečja ijekavskog izgovora koji, nakon brojnih raspri, o koncu nije prihvaćen kao kanonski. Više puta je upućivan u papske misije na Balkanu za potrebe tamošnjeg katoličkog stanovništva. Ove pohode je pred raj života opisao u svojoj Autobiografiji. Umro je u Rimu 1650. godine.

7 Ištvan Sini (Stephan Szini) rođen je u Erdelju 1577. godine. U novicijat je stupio 1602. godine.

108 8 U vreme kad je poslat u vizitaciju, Komulović još nije bio stupio u Isusovu Družbu.

Sudeći po izveštajima što su ih za prethodnih vizitacija ovih oblasti slali kako sami vizitatori, tako i lokalno sveštenstvo, duhovni život verujućih katolika u Srbiji bio je u najmanju ruku zapostavljen. Mnoge parohije su bile toliko siromašne da nisu mogle da izdržavaju niti jednog kapelana, a onde gde ga je i bilo, praktikovanje verskog života zavisilo je od njegovog ličnog osećaja odgovornosti i obrazovanja. Takođe, s padom Beograda u turske ruke 1521. godine prestala je da postoji beogradska biskupija koja je u narednim godinama prenetu u Smederevo. Nije poznato, međutim, da li su smederevski biskupi bili samo titularni ili su zaista boravili u svojoj dijecezi. Teško je išta pouzdano reći o području pod upravom smederevskog biskupa u drugoj polovini XVI i početkom XVII veka, ali se opravdano može pretpostaviti da se ona protezala isključivo na male oaze katoličkog življa nastanjenog u Smederevu i Beogradu (Mitrović 2008, 217–228).

Ovo su okolnosti koje vladaju među katolicima u Srbiji u trenutku kada ova-
mo stižu isusovci Sini i Kašić. O ciljevima papske misije na koju su poslani, Kašić nas obaveštava u svojoj opsežnoj autobiografiji. Prenoseći u celosti papsku povelju, on sam kaže da je misija usmerena na to da se "propovedanjem reči božije i deljenjem sakramenata verni katolici utvrde u katoličkoj veri a raskolnici i krivoverjem zaraženi hrišćani vrata na pravi put" (Kašić 2006, 32). Zanimljivo je da se Kašić o svom boravku u Osmanskoj carevini izjašnjava uvek kao o misiji, dok će ga kasnije neki Franjevci prokazati Turcima kao apostolskog vizitatora. Međutim, kako to ne pominju ni Kašić ni Sini, niti general Reda Klaudio Akvaviva (1581–1615), te kako nema pomena o tome ni u ostaloj arhivskoj građi, najverovatnije da Kašićev i Sinijev odlazak u Tursku 1612. godine nije imao karakter vizitacije. No, kakva god da je formalna priroda ove misije bila, njeni ciljevi nisu se bitno razlikovali od ciljeva vizitacija s kraja XVI veka.

Učene isusovce Vatikan je poslao u želji, pre svega, da zaustavi rapidno širenje reformatorskog učenja koje je zahvatilo Ugrasku i okolne krajeve ali i da, obrazujući ih u katoličkom duhu, pridobije pravoslavne vernike koji od raspada srpske srednjovekovne države nisu imali svojih škola. Težnje katoličke crkve poklopile su se sa potrebama dubrovačkih trgovaca čija kolonija beše narasla toliko da podučavanje mladića po kućama, magazama i kod kapelana nije više moglo da zadovolji potrebe za pismenom omladinom. Tako su, zahvaljujući svesrdnoj pomoći dubrovačkih trgovaca, isusovski oci odmah po dolasku u Beograd uspostavili malu rezidenciju a već naredne 1613. godine osnivali i prvu gimnaziju za katoličku mladež. Kako saznajemo iz pisma koje je Sini oktobra 1613. godine uputio generalu Reda, inače prvog pismenog svedočanstva o beogradskoj gimnaziji, nastava se održavala u "zajedničkom oratorijumu", odnosno jedinoj katoličkoj kapeli u Beogradu koju su sada delili bosanski franjevci i novodošla isusovska braća. Sini dalje piše da je prve godine škola već brojala 32 učenika među kojima je bilo tek 5–6 Mađara koje je poučavao jedan mađarski konvertit (Vanino 1934, 8). Ranije iste 1613. godine

Kašić je napustio Sinija i otišao nazad u Dubrovnik. Iako je sada ostao samo jedan predstavnik Reda, te novci dobijeni za misiju nisu morali da se dele na dvoje, prilike su bile toliko nepovoljne da se Sini, nemajući od čega da živi, spremao i sam da ode. Međutim, po svemu sudeći dubrovačkim trgovcima bilo je od izuzetnog značaja prisustvo učenih klerika koji su im, pride, bili naklonjeni više nego bosanski franjevci koji su, po prirodi stvari, naginjali konkurentskoj bosanskoj trgovačkoj skupini. Stoga je čak devetnaest Dubrovčana potpisalo pismo upućeno 23. marta 1613. godine Rimskoj kuriji kojim se obavezuju da će izdržavati oca Sinija za sve vreme njegovog boravka u Beogradu (Vanino 1934, 8).

Naredne 1614. godine Sini šalje Akvavivi pismo u kom opširnije piše o prilikama u Beogradu. Broj đaka je spao na 30 ali se očekuju novi iz Bosne. Povećanje broja đaka jedan je od razloga koje je Sini naveo tražeći dozvolu od generala Reda da kupi kuću nekog dubrovačkog trgovca. On dodaje da je kapela (oratorijum) u kom se do tada održavala nastava, toliko mala da u njega ne mogu stati svi učenici. Gužva nije samo kada je nastava u toku. Za svete službe neretko dođe toliko pastve da, ne mogavši svi da stanu u kapelu, misu prate iz obližnjih dućana. Na sve to, budući da je kapela na raspolaganju i njemu i franjevcima, često mora dugo da čeka da bi obavio svoje sveštenečke dužnosti te je nemali broj puta bio prinuđen da ispoveda vernike u trgovačkim radnjama. Konačno, već se uočavaju klice začetka đачke kongregacije budući da se pojedini učenici skupljaju u određene dane da se zajedno mole, razgovaraju o duhovnim stvarima i čitaju bogougodne knjige. Ne i najmanje važan je i poslednji razlog kog u svojim nastojanjima da ubedi Akvavivu navodi Sini. Naime, on kani da u Beogradu osnuje internat (Vanino 1934, 8).

Pobrojani razlozi navode nas na zaključak da su isusovci njima svojstvenim pregnućem udahnuli novi život u rad malene kapele te da su, otuda, i potrebe katoličkog stanovništva sada nadrasle njene okvire. Popularnost koju su jezuite stekle a koja se, između ostalog, ogledala i u tome što se tadašnji papski poslanik na Porti, Gašpar Gracijani, lično založio kod sultana da Sini dobije odobrenje za osnivanje internata i, pride, mu dao 50 škuda u tu svrhu, nije mogla proći neopaženo kod bosanskih franjevaca čiji je duhovni autoritet do Kašićevog i Sinijevog dolaska bio neprikosnoven.

Usledili su brojni pokušaji da se Isusovci prokažu, najpre kod pape, a zatim i na carskoj Porti te je Sini bio prinuđen čak jedno vreme da se skloni iz Beograda u Temišvar, kako sam javlja Kašiću u Dubrovnik decembra 1614. godine. Uprskos tome, Gracijani je 1615. godine izdejstvovao sultanovo odobrenje i kupio jednu kuću u dubrovačkoj ("trgovačkoj") četvrti za koju kaže da je toliko prostrana da ne samo da u njoj mogu stanovati isusovci, već i mladići koji se tu podučavaju za sveštenečki poziv, te škola, crkva i manja bolnica (Vanino 1934, 9).

Naredne godine, braće Isusove Družbe već je bilo toliko da su imali i svog *superiora*⁹, naređenog u gradskoj opštini. Šibenčanin Marin Dobrojević¹⁰ koji se nalazio na ovom položaju iste godine izveštava papu Pavla V da su u Turskoj osnovane tri škole (Beograd, Temišvar i Pečuj) i da sve tri izvrsno rade, te da su im roditelji one dece neizrecivo zahvalni na tome. Pominje, međutim, i jedan sultanov ferman od „minule godine” upućen beogradskom kadiji, kao i pismo ”velikog paše” istom kadiji u kom se navodi da je poslanik rimskog cara, Cezar Galo, obavestio Portu da su u trgovačkoj ulici u Beogradu braća rečena Isusovci kupila stan u kome podučavaju latinsku omladinu ali da im neke osobe stalno osujećuju posao. Stoga, nalaže kadiji da uzme narečenu braću u zaštitu a prestupnike nađe i kazni kako dolikuje (Vanino 1934, 10). Po svemu sudeći, škola i internat radili su dobro sve do 1619. godine kada se general Reda, Mucije Viteleski (1615–1645), usprotivio stanovanju đaka u rezidenciji. U pismu Dobrojeviću od jula 1619. čak kaže da, ukoliko Osmanlijama zasmeta i škola, i nju treba zatvoriti i baviti se samo svešteničkim radom. Kako se Dobrojević nije sasvim slagao sa pogledima vrhovnog zapovednika Reda on je povučen u Dubrovnik a na mesto beogradskog superiora naimenovan je Jakov Tugolin koji je tu ostao do 1632. godine kada su beogradske vlasti prognali Jezuite iz grada. Izvesno je da gimnazije u njenom prvobitnom obliku nema već 1623. godine kada u svoju prvu apostolsku vizitaciju dolazi barski nadbiskup, Petar Mazereki¹¹, koji izveštava papu kako bi trebalo u Beogradu ”osnovati školu za 20 đaka” (Vanino 1934, 11). Iz Mazerekijevog izveštaja sa druge vizitacije 1632. godine znamo da su isusovci, iako više nisu imali gimnaziju, nastavili da podučavaju mladež u svojoj rezidenciji. Te godine, međutim, beogradske vlasti su proterale Isusovce iz grada i zaplenili im kuću i dobra, nakon čega su preostala braća prebegla u Temišvar. Nemilost u koju su upali beogradski isusovci nesumnjivo je bila plod rada bosanskih franjevaca čije su pozicije isusovci svojim dolaskom ugrozili. Iako Kašić u svojoj autobiografiji vešto ćuti o ovom sukobu, brojni su drugi izvori koji nas o njemu obaveštavaju. Najrečitiji su, svakako izveštaji apostolskog vizitatora, barskog nadbiskupa Petra Mazerekija koji je u tri navrata obilazio ove krajeve. Na njegov nagovor, Vatikan je za smederevskog biskupa naimenovao fra Alberta Ran-

9 Isusovski monaški red je strogo hijerarhijski utvrđen. Na čelu Reda nalazi se general koji se na tu funkciju bira doživotno. Njemu pomažu četvorica pomoćnika (*asistenti*) koji su nadređeni jednom većem broju provincija i čine svojevrsno Veće Reda. Na čelu svake provincije stoji provincijal, a na čelu svake opštine superior.

10 Marin Dobrojević (Marin de Bonis), rođen je u Šibeniku 1581. godine a zaredio se već sa devetnaest godina. Nakon školovanja u Firenci i Rimu, 1615. godine došao je u Beograd kao sveštenik da bi, kasnije, bio proglašen za beogradskog superiora. Umro je u Temišvaru 1636. godine.

11 Petar Mazerki (Petar Maserechi) rođen je 1584. godine u Prizrenu. Bio je generalni vikar prizrenskog biskupa Petra Katića, barski nadbiskup (1624–34) i administrator ispražnjenih biskupija u Srbiji. Kao apostolski vizitator, tri puta je obilazio hrišćane pod Turcima na Balkanu. Umro je u Skoplju 1634.

đića koji je, budući franjevac s jedne, a Dubrovčanin s druge strane, trebalo da pomiri zaraćene strane. Međutim, ovaj manevar ne samo da nije doveo do željenog rezultata, već su se bosanski franjevci toliko uzjogunili da su njihovi prvaci, poimence skradinski biskup i administrator Bosanske Provincije, fra Tomo Ivković, naredili svojim podređenima da ne priznaju smederevskog biskupa.

Sukob bosanskih franjevca i novopridošlih isusovaca izbio je, naizgled, oko kapele Sv. Petra na koju su pretendovali pripadnici oba reda. Iako je kapela bila središte ne samo duhovnog, već i svetovnog života katoličkog stanovništva u Beogradu, jasno je da je pozadina ovog sukoba skrivala mnogo dublje razloge od prava prvenstva pri sveštениčkom posluživanju. Naime, trvenja franjevaca, koje su podržavali bosanski trgovci, i isusovaca, koje su štitili dubrovački kolonisti, odjek su dubljeg ekonomskog sukoba koji je nastao između Mletačke i Dubrovačke republike. Iskoristivši povoljan trenutak dok su Venecijanci bili zauzeti ratovanjem sa Turskom, Dubrovčani su uspostavili jake veze sa najvažnijom papškom lukom na Jadranu, Ankonom, i time ugrozili mletačke pozicije. Kao odgovor na ovo, Mlečani su počeli da na uštrb Dubrovčana podržavaju bosanske trgovce. Međutim, iako je Bosanaca brojčano bilo više nego Dubrovčana, potonji su bili politički bolje pozicionirani i imali znatno veće trgovačke olakšice unutar carstva.

S druge strane, zapuštene prilike koje su vladale među katoličkim hrišćanima u Srbiji i Beogradu uoči dolaska isusovaca, odgovarale su ne tako malom broju crkvenih oportunisti i zabašanata kojima, svakako, nije godio isusovački militantni duh i budno oko kojim je Vatikan preko svojih novih vojnika motrio na Istok¹².

Konačno, ovaj sukob najviše je koristio turskoj vlasti koja je na osnovu njega godinama dobijala silan novac sa obe strane.

Kompromis između Dubrovčana i Bosanaca, odnosno isusovaca i franjevaca postignut je 1643. godine a dalji uspeh Franjevci su ostvarili 1647. godine kad je Kongregacije za propagandu vere imenovala fra Marina Ibrišimovića, franjevca Bosne Srebrene, za smederevsko-beogradskog biskupa i apostolskog vikara za Ugarsku. Uprkos tome, sukob između ova dva katolička monaška reda nastavio se sve do 1651. godine kada su isusovci prodali kuću i konačno na duže vreme napustili Beograd¹³.

12 Veliki deo papških instrukcija apostolskim vizitorima ticao se upravo obelodanjivanja javašluka lokalnog katoličkog sveštenstva koje ne samo što je krivo izvodilo sveštениčke obrede, već ih je i svesno zapostavljalo često kršeći osnovne sveštениčke zavete (vidi Fermendžin, 1892. i Jačov, 1986).

13 Prema nekim podacima, isusovci su uspeali da podmite predstavnike turske vlasti i zadrže se u Beogradu i to u svom stanu sve do pomenute 1651. godine (Vanino 1934, 19).

Bibliografija:**Izvori:**

Fermendžin, Jevsevije 1892. *Acta Bosniae*. Zagreb: JAZU.

Jačov, Marko 1986. *Spisi kongregacije za propagandu vere u Rimu o Srbima, 1622–1644*. Beograd: SANU.

Literatura:

Đinđić, Zoran et al. 1990. *Načela jezuita, sveti Ignacije i družba Isusova*. Beograd: Mladost.

Kašić, Bartol 2000. *Autobiografija*, preveo i priredio Horvat V, Zagreb: Školska knjiga.

Mitrović, Katarina 2007. "O delatnosti smederevsko-beogradskih administratora episkopa Petra Katića (1625–1621), Alberta Rendića (1625–1629) i Petra Mazarekija (1631–1634)" u *Zborniku radova međunarodnog naučnog skupa Braničevo u istoriji Srbije*, uredio Dragan Alkeseć, 221–234.

Radonić, Jovan 1950. *Rimska kurija i južnoslovenske zemlje: od XVI do XIX veka*, Beograd: Naučna knjiga.

Samardžić, Radovan 1974. "Beograd u međunarodnoj trgovini XVI i XVII veka" u *Istorija Beograda*, I tom, uredio Vasa Čubrilović, 359–376. Beograd: Prosveta.

--- 1974. "Dubrovčani u Beogradu u XVI i XVII veku" U *Istorija Beograda*, uredio Vasa Čubrilović I tom, 425–465. Beograd: Prosveta.

Škalamera, Željko 1992. "Gdje su isusovci u Beogradu u 18. stoljeću imali svoju rezidencijum crkvu i gimnaziju" u *Zborniku međunarodnog znanstvenog simpozija Isusovci u Hrvata*, uredio Vladimir Horvat, 441–447. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.

Vanino, Miroslav 1934. *Isusovci u Beogradu u XVI i XVII veku u Vrela i Prinosi*, uredio Miroslav Vanino, 1–47, Sarajevo: Nova tiskara.

Summary:***Jesuits in Belgrade: 1580–1632: ON A RELIGIOUS EDUCATION MISSION***

The first member of the Society of Jesus to visit the territory of today's Serbia was the well-educated pater from Dubrovnik, Bartolomeo Sfondrati. The first stage of the missionary activities of the Jesuits in Serbia can be continuously monitored from the mission of the abovementioned Sfondrati who was sent here in the eighties of the sixteenth century by Pope's instruction as "a God beloved and meticulous person... knowledgeable and skilled in moral theology" until the first half of the 1632 when, denounced by Bosnian Franciscans, the last Jesuit brothers were exiled from Belgrade and their assets seized. The backbone of the missionary work

of this order was first establishment of the Belgrade residence and then, in 1613, the High School for Catholic Youth. In addition, two years later, they founded a seminary. The greatest contribution to the Catholic education in Serbia made the famous linguist and scholar, translator of the Holy Scriptures to the popular Slavic language of stokavian dialect, pater Bartolomeo Cassio and pater Stephan Szini. The year 1619. had seen to closure od the seminary, Nest year, the gymnasium was shot down as well. The educational activities of the Jesuits finally end in 1632 not to be renewed until the next century.

Key words: Jesuits, Franciscans, Belgrade, Sfondrati Bartolomeo, Cassio Bartolomeo, Stephan Szini, Peter Maserecchi

Rad prijavljen: 3. 6. 2013.
Rad recenziran: 20. 8. 2013.
Rad prihvaćen: .29. 8. 2013.